

fennhatóság alatt álló Szíria része lett. 1939-ben Törökország nyomására a franciák átengedték a Musza Dag vidékét a Musztafa Kemál Atatürk vezette török kormánynak. A musza dagi örmények nem akartak még egyszer török fennhatóság alá kerülni, ezért áttelepültek Libanonba. A francia hatóságok a menekülteket egy arab romváros, Andzsár mellé telepítették. Az örmény földművesek a részben mocsaras, részben kopár tájon több ezer almafát ültettek, és ma Andzsár virágzó település, amelynek hat része egy-egy musza dagi falu nevét viseli. Az Örmény Apostoli Egyházhhoz tartozó templom kertjében minden évben megemlékeznek a tragikus eseményekről. Az eredeti helyen, a Musza Dagon csak Vakef falu lakosságának egy része maradt. A mintegy 130 lakos narancstermeléssel és csipkekészítéssel foglalkozik.

(n)

Szabadság. 2004 dec. 29.

(Szerk. megjegyzés: A naptár megjelenését a Fővárosi Örmény Önkormányzat, a Főv. II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat és a Főv. XIII. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat támogatta. 1400 Ft-ért megvásárolható a Fővárosi Örmény Önkormányzat székhelyén (1054. Budapest Akadémia u. 1. IV. emelet 426.), felfogadási időben telefoni egyeztetés után (332-1791).

\* \* \*

**„Mindenki szórakoztassa saját magát!”**

## **Farsangi bál - Gyergyószentmiklós 2005**

Komoly hagyománya kezdett lenni a gyergyószentmiklósi örmény közösség farsangi báljának. 2005 január 21 -én rendezte meg az egyházközség a 3. farsangi bált, aminek mottója is hagyományos: „Mindenki szórakoztassa saját magát!”. Egyháztanács, gondnok, római testvéregyház papjai, Oltáregylettag, kórus-tag, polgármester, városi tanácsos, csíki vendégek, ismerősök, barátok... - mindenki saját magát szórakoztatta, és amennyiben valóban felszabadult és néhány órára megpróbálta elfelejteni a hétköznappal járó gondokat-bajokat, szép emlékekkel térhetett haza és a hétköznapi szürkeségbe.

A Szilágyi vendéglő ebben az évben szűknek bizonyult. A 167 vendéget sikerült ugyan leültetni, de nagyon kevés hely jutott a táncra. Ami nem akkora baj, és olyan szempontból jó jel, hogy nagyon kevesen voltak azok, akiknek nem bizsergett a talpuk, és kibírták tánc nélkül.

Hagyományosan a bál rövid kulturális műsorral kezdődött. Ebben az évben újdonságnak számított a messze földön is ismert zene-osztály rövid „hangversenye”, és a hangulatot emelte a Stepp Dance verseny-táncosainak bemutatója, akik városunk hírét messze vidékekre is elvitték. Ez után kezdődött az igazi bál. A Szilágyi konyháján készült borjúpörkölt és sajtos csirkemell nem vallanak örmény bálra, de öröm volt látni, hogy a báli társaság tagjai a templomból ismerősként üdvözölhette egymást. Ha nem is volt mindenki örmény, de akik a templomba járnak, azok nagy része a bálra is eljött. Ez is a cél: ha együtt imádkozunk, együtt kísérik ki halottainkat a temetőbe, együtt látogatjuk az örmény közösségeket, akkor miért ne ünnepelnénk és mulatnánk együtt. Ideje van a sírásnak és ideje a nevetésnek, olvassuk a Könyvek könyvében. A templomban imádkozunk, a temetőben siránkozunk, de ha farsang van, mulatozunk. Ezt mindenki érezte. A szervezők pedig meglegedetten nyugtázták, hogy a hajnalig tartó mulatságról a társaság jó kedvvel, igazán „kimulatva”, és minden fáradtság ellenére szellemileg, lelkileg felfrissülve térhetett haza. És még nagyobb örömmel nyugtázzuk, hogy emiatt a templom nemhogy kiürülne, hanem egyre inkább megtelik, és mélyebb kötődések alakulnak ki az örmény származásúak között.

*Puskás Attila*

\* \* \*

*Boloz Antoniewicz János*

## **Az örmények - Galícia**

1. rész

Az 1820-ik év tavaszán a Velence melletti San Lazzaro sziget mechitarista kolostorának egy tudós szerzetese, *Minas Pysyschkiánz* tanulmányutat tett Lengyelországban. 1830-ban megjelent útleírásában, melynek a címe „Dschanab-harhortutiun i Lehastán jew hails gochmáncz pnagiálys i hajgazánz serelóz i nach-

niáz Ani kachakin" (Lengyelországba és egyéb vidékekre való utazás, melyeket az ősrégi Ani városból eredő örmények laknak), utazásának céljául azt tűzi ki, hogy történelmi forrásokból és személyes tapasztalataiból földérítse történetét és népéletét, múltját és jelenét azoknak az örményeknek, akik már a XI. században, tehát kevéssel Ani város elpusztulása után menekültek Lengyelországba s ott vendégszerető fogadtatásra találtak. Meg akart győződni az örmény néptörzs ez idegenbe került hajtásának szívós ellenálló erejéről és nemzeti öntudatának mértékéről, nemkülönben arról, vajon népe, mely Ázsiában mint a nyugati műveltség terjesztője oly dicső föladatot végzett, elég kitartással őrzi-e itt ellenkező irányú haladásában keletről nyugatra jutva s itt századokon át megtelepedve, a maga sajátos keleti jellemvonásait.

Minas Pysyschkiánz, a ki nevét a hangzatosabb és előbbkelő „de Medicis”-re szereti fordítani, figyelmes és tudós utazó. Könyvekről és kéziratokról ad hírt, s meglepő tudósítást közöl Lembergben nyomtatott örmény zsoldárokról és orvosi könyvekről, félig elmállott sírkövek és emléktáblák föliratait betűzgeti és fejt meg, rendbe szedi a történelmi események évszámait és összefoglaló áttekintést ad az elmúlt dolgokról. De a hol a maga korának állapotáról és az örmény népéletéről kellene szólnia, ott szükséztűvé és szinte kedvetlenné teszi a kevés följegyezni való. Csak úgy sebtében említi, hogy jelenleg Lembergben száznál alig több örmény család található, a kik különben nagyrészt a vidéken laknak, továbbá külön megemlítendőnek tartja, hogy a lembergi örmény apácák kolostorában az imádságokat „még” örményül mondják.

A tudós szerzetes bizony megkésett vagy százötven évvel. Ha a XVII. század második felében járt volna ily utazó, mondjuk esetleg *Luigi Maria Pidou* atya társaságában, a ki itt éveken át fáradozott a Rómával létesítendő vallási egység érdekében: akkor még tömör s nemzeti színezetű csoportban találta volna az itteni örménységet. Akkoriban még kivétel nélkül a saját nyelvükön beszéltek, megvolt a saját ítélőszékük és törvényük, vagyonosak és ennek folytán hatalmasok valának, sokféle kiváltságnak örvendtek, melyeket okosságukkal és ügyességükkel szereztek a lengyel királyoktól s országnagyoktól, a városi hatóságok minden, gyakran elég heves tiltakozása ellenére. Az ő kezükben lévén Lengyelország egész keleti kereskedelme, de nemcsak a Levantéval, hanem Európa éjszak-nyugati felével is élénk összeköttetést tartván fönn s egész az Amstel torkolatáig jutva és ott nevezetes gyarmatot alapítva, nem csoda, ha némileg világpolgárokka lettek. De azért egyúttal érezték a lengyelséggel való szoros összetartozóságukat is, melyet városi és nemzetéleti közös érdekeik fűztek mind bensőbbé. A politikai élet hullámzásai ugyanis e kereskedő népséget mindenkor nagyon közelről és nagyon mélyen érintették, mert tudva lévő, hogy a kereskedelem, a közgazdasági életműködésnek e legfinomabb műszere, érzi meg leghamarább és legerősebben a közállapotok válságos fordulatait.

Valószínű, hogy az örményeknek keleti hazájukból való kivándorlása fővárosuk, Ani elpusztulásával kezdődik, melyet 1064-ben döntött romba Alp Arszlán, a szeldsukok szultánja. De hogy 1183-ban már egy fatemplomot építettek volna Lembergben, mint Pysyschkiánz mondja, az nagyon kétséges, hihetőbb azonban az a másik tudósítás, a mely szerint Leo rutén fejedelem a város alapítása alkalmával annak éjszaki részén jelölt ki számukra lakóhelyeket. 1356-ban Nagy Kázmér király a magdeburgi városi jog behozatalával egyszerre külön törvénykezést biztosított számukra, 1367-ben pedig szabad vallásgyakorlatot Gergely örmény püspök fönnhatósága alatt. Minthogy állandó összeköttetésben maradtak az anyaországgal, apránként mindegyre újabb kivándorlók érkeztek és nagyobb időközönként egy-egy nagyobb csapat is járult a megtelepültekhez, így például a XV. század elején, de nem egyenesen az anyaországból, hanem oláh földről, mely az örményeknek mindenha kedvelt közbenső állomásuk volt.

A „lembergi örmények régi jogá”-t I. Zsigmond király erősítette meg 1519-ben egy latin fordítás alapján. Jogtörténelmi szempontból ugyan kevésbé, de annál érdekesebb e törvénykönyv műveltségtörténelmi tekintetben. Minden szigorúbb rendszer nélkül elegyülnek benne ó-testamentomi és keresztény, sajátosan örmény és egyetemes európai fölfogások, polgári és büntetőjogi határozmányok meglehetősen tarkán összevisszahányva. Az örmény népjellemnek kereskedő, vagy jobban mondva pénzhajhászó hajlamára vall mindjárt a bevezető fejezet, mely a János örmény királytól elrendelt vasárnapi munkaszünetről és a vasárnap megszenteléséről igen jellemzően intézkedik. A mezei károkért, egy megsebzett ökorért vagy egy ellopott borjúért járó bírságokat általában a becslés szerinti értékhez mérten szabják meg, ha ellenben egy örmény valamely faja-belit megöl, a törvény ugyan elméletben elismeri, hogy az emberi vér fölbecsülhetlen és így kiontásáért a pénzbüntetés jóformán erkölcstelen, mindazonáltal a bűnös mégis fizessen 365 arany forintot, még pedig „azon bölcs oknál fogva”, mivel az emberi test 365 tagból áll és az évnek is ugyanennyi napja van, ilyen „rendkívül szigorú” büntetés különben már azért is jogos, hogy az emberi

élet biztonsága jobban meg legyen oltalmazva, örmények és „keresztények” között előforduló gyilkosság esetében az általános törvények érvényesek.

Az örmény törvényszék, a „huz”, a mely a lemergi érseki palotában volt, tizenkét, többnyire életfogytig választott bíróból állott a legidősb elnöke alatt. Kisebb örmény községekben, a hol kétségtelenül ugyanezen törvény szerint ítélték, hat, vagy mint Jazlowiecben, négy bíróval is beérték. Az örmény törvényszékek (tadarán) egész a XVIII. századig fönmaradtak. 1736-ban úgy ezeket, mint az örmények egyéb kiváltságait még egyszer megerősítették, 1784-ben azonban Lembergben végleg fölsozlatták és teendőiket a városi hatóságra ruházták.

(Folytatjuk)

(Megjelent: *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képekben. Galícia. Budapest 1898.*)

(Szerk. megjegyzés: eredeti írásmóddal)

\* \* \*

## Kopacz Mária kiállítása

Január 7-én nyílt meg Kopacz Mária festőművész kiállítása a Visital Art Galériában, az Átrium Hotelben. A meghívó és a mellékelt Visual Art hírek egy valódi meglepetésre invitál. „Az Erdélyből elszármazott, Kolozsvárott művésszé érő, immár szentendrei festőművész sokak kedvence a világban, hiszen Bukaresttől Párizsig Európa több nagyvárosában örülhettek a gyűjtők Kopacz Mária kiállításainak. A művésznő egységes, nagyon jellegzetes képi világa egy különös fantázia birodalomba kalauzolja a nézőt, ahol a mesék valósággá válnak és álmaink figurái kelnek életre. A vérbő festőiséggel, hatalmas mesterségbeli tudással készített alkotások igazi vizuális élményt jelentenek mindazok számára, akik örömeiket lelik a kortárs magyar képzőművészet Kopacz Mária által képviselt izgalmas irányzatában.” Az általa festett mesevilág egy öntörvényű világ, ahol a bábuk viselkednek. A művész maga keretezi alkotásait s sokszor az ön-maga szabta határt sem viseli el, egyszerűen kifest a képből. Mi nézők pedig továbbálmodjuk.

M

\* \* \*

**Wass Albert:**

... igazsággal pedig nem lehet utcát kövezni, mert az embereknek felséríti a lábát.

\* \* \*

## Könyvbemutató

Könyvbemutatóra hívta az érdeklődőket Bp. Főváros XI. kerület Örmény Kisebbségi Önkormányzata, 2004. december 8-án, a Karinthy Szalonba. (1111 Bp. Karinthy F. u. 22.) Már a meghívó is jelezte, hogy nem csupán helyi, vagyis kerületi rendezvényre kerül sor. Részt vett a bemutatón az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (EÖGYKE) és Kiadó, melynek Erdélyi Örmény Múzeum sorozatát *dr. Issekutz Sarolta* az egyesület alapító elnöke ismertette. A Budaörsi Örmény Kisebbségi Önkormányzat Magyar-Örmény Könyvtár sorozatának új és korábban megjelent köteteit *Fancsali János* elnök mutatta be. A szervező XI. kerület kiadott könyveit *Harmath Kálmán* elnök mutatta be. Elmondta, hogy szeretnék ezt a rendezvényt minden évben megismételni, azzal a szándékkal, hogy Karácsony előtt még jó időben alkalmat adjanak a bemutató vendégeinek, hogy hasznos, és valóban értékes ajándékot vásárolhassanak szeretteiknek, elérhető áron. A legnagyobb sikert az EÖGYKE által, az örmény népiartás 90. évfordulójára kiadott háromnyelvű Emléknaptár 2005 aratta, melynek fotóit Szabó László fotóművész készítette, verseit Lászlóffy Aladár Kossuth-díjas költő írta. Az örmény fordítást Vahram Martirosyan író, műfordító, újságíró, az angol fordítást, pedig Zsigmond Benedek armenológus végezte. A bemutatót Keszy-Harmath Gergely tangóharmonika játékaival tette még színesebbé aki Georg Fridrich Handel egyik szonátáját, Paul Travel: Cornette Voluntaire c. szerzeményét, végül pedig egy ismeretlen szerző: The Strenuous Life címen fennmaradt darabját játszotta. Ezt követően dr. Keszy-Harmath Péterné által készített hagyományos örmény ételek kóstolója és üdítők várták a vendégeket. Érdekes és rendhagyó eseménye volt a bemutatónak, hogy egyik vendég látva a teremben álló zongorát, arra kérte a jelenlévőket, hogy hallgassák meg az ő zongorajátékát. A zongorához ülve saját szerzeményét, majd annak témájára improvizációkat játszott briliáns technikával. Alkalmi fellépését a jelenlévők fergeteges tapsal jutalmazták. Mint megtudtuk ő *Lakatos Orsolya* örmény származású, Kárpátaljáról áttelepült zongoraművész, jelenleg a Weiner Leó ze-